

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/349/58/92

NASTROJE SPOŁECZNE W LIPCU'92

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LIPIEC'92

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

UWAGA: Przedruk materiałów CBOS w całości lub w części oraz wykorzystanie danych empirycznych jest dozwolone wyłącznie z podaniem źródła.

W lipcowym sondażu CBOS¹ po raz pierwszy od wielu miesięcy zanotowano przyrost optymistycznych przewidywań dotyczących przyszłości kraju. Nie towarzyszy mu jednak poprawa ocen obecnej sytuacji gospodarczej i materialnych warunków życia ludzi. W tej sytuacji narastanie fali protestu jest niewykluczone, a nawet prawdopodobne.

Wraz z powołaniem rządu Hanny Suchockiej długotrwały spadek społecznego optymizmu został zahamowany. W porównaniu z majem br. dwukrotnie wzrósł odsetek osób uważających, że sytuacja w kraju zmierza w dobrym kierunku (z 11% do 22%). Nadal jednak przeważająca grupa respondentów niekorzystnie ocenia kierunek zmian (w maju - 74%, obecnie 59%).

Tabela 1. Ocena kierunku rozwoju sytuacji w kraju

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:											
	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91	I'92	II'92	III'92	V'92	VII'92
Dobry	28	29	24	29	24	23	23	21	18	16	11	22
Zły	51	51	56	47	57	60	58	63	63	64	74	59
Trudno powiedzieć	21	20	20	24	19	17	19	16	19	20	15	19

Opinie o obecnym stanie gospodarki oraz materialnych warunkach życia ludzi są nadal bardzo niekorzystne - jako złe ocenia je 3/4 respondentów. Nieco lepiej jest oceniana sytuacja polityczna i

¹ "Aktualne problemy i wydarzenia" (26) - badanie zrealizowane w dniach 16-20 lipca 1992 roku na 1124-osobowej reprezentatywnej ogólnopolskiej próbie losowej dorosłej ludności kraju.

sytuacja w zakładzie pracy (blisko połowa wskazań negatywnych). W ciągu ostatnich dwóch miesięcy w tych dziedzinach znacząco zmalała liczba opinii krytycznych (o 11% - sytuacji politycznej i o 7% - sytuacji w zakładzie pracy). Jednak nie wiązało się to z istotnym wzrostem liczby wskazań pozytywnych. Nadal więc nieznaczny odsetek respondentów (6%) uważa sytuację polityczną za dobrą, a nieco większy (17%) podobnie ocenia sytuację w zakładzie pracy.

Tabela 2. Ocena sytuacji politycznej kraju

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91	I'92	III'92	V'92	VII'92
Dobra	23	21	15	31	23	22	13	9	7	3	6
Ani dobra, ani zła	34	31	33	35	32	32	29	40	31	27	32
Zła	31	33	40	20	36	35	47	38	48	59	48
Trudno powiedzieć	12	15	12	14	9	11	11	13	14	11	13

Tabela 3. Ocena sytuacji gospodarczej kraju

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91	I'92	III'92	V'92	VII'92
Dobra	8	11	6	10	8	10	6	3	2	2	2
Ani dobra, ani zła	17	19	19	23	18	14	17	17	18	16	19
Zła	70	64	72	64	71	72	74	76	75	78	74
Trudno powiedzieć	5	6	3	3	3	4	3	4	5	4	4

Tabela 4. Ocena materialnych warunków życia ludzi

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91	I'92	III'92	V'92	VII'92
Dobre	5	6	3	3	4	3	3	3	2	2	2
Ani dobre, ani złe	19	15	14	14	13	13	14	16	16	14	18
Złe	72	75	81	81	79	80	79	78	78	80	77
Trudno powiedzieć	4	4	2	2	4	4	4	3	4	4	3

Tabela 5. Ocena sytuacji w zakładzie pracy w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań			
	I'92	III'92	V'92	VII'92
Dobra	19	16	16	17
Ani dobra, ani zła	27	25	29	33
Zła	51	56	54	47
Trudno powiedzieć	3	3	1	2

Wyraźnie poprawiły się natomiast przewidywania co do przyszłości naszego kraju. Dwukrotnie więcej osób niż przed dwoma miesiącami spodziewa się poprawy sytuacji w ciągu najbliższego roku, a prawie o połowę mniej - pogorszenia. W efekcie opinie w tej kwestii są obecnie podzielone, podczas gdy jeszcze w maju pesymizm zdecydowanie brał górę nad optymizmem.

Tabela 6. Prognoza sytuacji w Polsce

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:			
	I'92	III'92	V'92	VII'92
Poprawa	19	14	12	26
Bez zmian	28	33	30	37
Pogorszenie	46	43	50	28
Trudno powiedzieć	6	9	7	9

Równie korzystne zmiany odnotowano w prognozach dotyczących sytuacji politycznej (wzrost optymizmu o 14% i zmniejszenie pesymizmu o 18%) oraz gospodarczej (optymizm wzrósł o 10%, pesymizm zmalał o 20%). Obecnie co trzeci respondent spodziewa się poprawy w polityce kraju, a co dziesiąty - pogorszenia. W przypadku gospodarki liczba prognoz optymistycznych i pesymistycznych jest zbliżona (odpowiednio: 23% i 24%).

Tabela 7. Prognoza sytuacji politycznej

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91	I'92	III'92	V'92	VII'92
Poprawa	38	38	35	46	39	42	40	24	19	16	30
Bez zmian	27	20	24	21	24	24	26	41	37	32	37
Pogorszenie	14	21	20	10	16	14	16	19	24	29	11
Brak zdania	21	21	21	22	21	20	18	16	20	23	21

Tabela 8. Prognoza sytuacji gospodarczej

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91	I'92	III'92	V'92	VII'92
Poprawa	38	36	34	40	34	38	38	20	16	13	23
Bez zmian	24	19	24	19	20	20	22	31	36	30	37
Pogorszenie	22	30	27	24	29	27	26	39	36	44	24
Brak zdania	16	15	15	17	17	15	14	9	12	14	15

Także w przewidywaniach dotyczących warunków życia ludności zanotowano poprawę. O dwadzieścia procent zmalała bowiem grupa osób spodziewających się ich pogorszenia. Jednak liczba prognoz optymistycznych wzrosła nieznacznie (o 5%). Nadal więc w tej dziedzinie pesymizm góruje nad optymizmem (38% wobec 14%).

Tabela 9. Prognoza materialnych warunków życia ludzi

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91	I'92	III'92	V'92	VII'92
Poprawa	28	26	26	30	27	30	31	10	9	9	14
Bez zmian	25	23	23	16	18	20	20	24	30	24	36
Pogorszenie	32	38	38	36	40	38	35	59	53	58	38
Brak zdania	15	13	13	18	15	12	14	7	8	10	12

Najmniej poprawiły się rokowania respondentów dotyczące ich zakładów pracy - optymizm wzrósł o 4%, a pesymizm zmniejszył się o 11%. Występuje więc nieznaczna przewaga pesymistów (26%) nad optymistami (17%).

Tabela 10. Prognoza sytuacji w zakładzie pracy w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań			
	I'92	III'92	V'92	VII'92
Poprawa	15	12	13	17
Bez zmian	34	28	34	39
Pogorszenie	39	47	37	26
Trudno powiedzieć	10	13	15	16

W porównaniu z badaniem przeprowadzonym w czerwcu br. zmniejszyło się społeczne przyzwolenie na rozwiązania autorytarne w polityce kraju. Obecnie 25% respondentów byłoby skłonnych zgodzić się na wprowadzenie rządów silnej ręki i rezygnację z demokracji (przed miesiącem - 30%). Nie zmieniły się natomiast poglądy na temat ewentualnego rozwiązania parlamentu - 41% ankietowanych zaakceptowałoby to posunięcie.

Tabela 11. Czy zgadza się Pan(i) na rozwiązanie parlamentu i ogłoszenie nowych wyborów:

w procentach

Kategorie odpowiedzi	Wskazania respondentów według terminów badań		
	I'92	VI'92	VII'92
Całkowicie się zgadzam	9	19	20
Zgadzam się do pewnego stopnia	17	23	21
Nie zgadzam się do pewnego stopnia	20	19	19
Całkowicie się nie zgadzam	41	21	18
Trudno powiedzieć	14	19	23

Tabela 12. Czy zgadza się Pan(i) na wprowadzenie rządów silnej ręki i rezygnację z demokracji:

w procentach

Kategorie odpowiedzi	Wskazania respondentów według terminów badań		
	I'92	VI'92	VII'92
Całkowicie się zgadzam	5	11	8
Zgadzam się do pewnego stopnia	15	19	17
Nie zgadzam się do pewnego stopnia	17	19	20
Całkowicie się nie zgadzam	50	37	38
Trudno powiedzieć	13	14	17

Zaprezentowane wyniki wskazują na wyraźny przyływ nadziei, dotyczący zwłaszcza sfery politycznej i gospodarczej. Nie oznacza to jednak, że poprawiły się oceny aktualnego stanu gospodarki czy też warunków życia ludzi. Tak więc poprawa nastrojów dotyczy tylko oczekiwań na przyszłość, a nie oceny obecnej sytuacji. Warto przy tym zaznaczyć, że majowe wyniki były wyjątkowo niekorzystne. Nie możemy więc mówić o jakimś szczególnym optymizmie, który zapanował w społeczeństwie po powołaniu nowego rządu. Można jedynie stwierdzić, że oczekiwania powróciły do stanu z początku roku, kiedy to powoływano rząd J. Olszewskiego.

Wzrost społecznych oczekiwań przy niewielkich możliwościach ich zaspokojenia może prowadzić do narastania fali protestów. Warto więc zwrócić uwagę na stosunek opinii publicznej do strajków.

Sondaż, którego wyniki prezentujemy, został przeprowadzony w czasie, gdy strajki górników dopiero się rozpoczynały. Poglądy na temat słuszności tej formy protestu w obecnej sytuacji kraju² były podzielone (po 44%) i nie różniły się istotnie od wyników z

² Pytanie, którego wyniki omawiamy, zostało zadane na zlecenie redakcji "Życia Warszawy".

ubiegłych miesięcy. Jednocześnie nieznacznie (o 5%) zwiększyła się aprobata ograniczenia prawa do strajków.

Tabela 13. Ocena strajków jako drogi walki o poprawę warunków życia w procentach

Oceny strajków	Wskazania respondentów według terminów badań					
	VIII'88	VI'90	II'91	VI'91	V'92	VII'92
Słuszne	39	26	40	44	47	44
Niesłuszne	46	60	49	46	43	44
Brak zdania	15	14	10	9	9	12

Strajki akceptowali znacznie częściej niż inne grupy społeczne rolnicy (61%) i robotnicy wykwalifikowani (59%). Robotnicy niewykwalifikowani rzadziej uznawali tę formę protestu za słuszną (41%). Silna była akceptacja strajków wśród mieszkańców regionu zachodniego (50%) i wschodniego (49%), osób z wykształceniem zawodowym (53%), bezrobotnych (53%), uzyskujących najniższe dochody (54%), niezadowolonych z własnych warunków materialnych (51%) i kierunku zmian w kraju (50%).

*

*

*

Po sprawnym powołaniu nowego rządu, mającego szerokie poparcie w Sejmie oraz widoki na stabilizację sytuacji politycznej kraju, nastąpił wzrost społecznego optymizmu. Nie towarzyszyło mu jednak przekonanie o poprawie obecnej kondycji gospodarki oraz materialnych warunków życia.

Nieemożność zaspokojenia społecznych oczekiwań może prowadzić do narastania konfliktów społecznych. Zwłaszcza że niezadowolenie i poparcie dla strajków ogniskują się w grupie robotników i

rolników. Jest to tym bardziej prawdopodobne, że nastroje społeczne w poprzednich miesiącach były wyjątkowo złe.

Tak więc nowy rząd może liczyć się z narastaniem fali protestów. Co ważne - poparcie może uzyskać każdy związek organizujący strajk, niezależnie od jego przeszłości politycznej³.

³ Porównaj: "Instytucje społeczne i polityczne - zmiany w społecznym odbiorze", komunikat z badań, czerwiec 1992 r.

ANEXS

Tabela 1. Ocena kierunku zmian sytuacji w kraju

(%)

	Dobry	Zły	Trudno powiedzieć	LICZBA OSOB
Ogółem	22	59	19	1124
Płeć				
Mężczyźni	23	61	16	529
Kobiety	21	57	22	595
Wiek				
do 24 lat	25	61	14	95
25-34	26	61	13	188
35-44	18	60	22	280
45-54	22	58	21	158
55-64	20	56	23	192
65 lat i więcej	23	59	18	206
Miejsce zamieszkania				
Wies	16	65	19	488
Miasto do 20 tys.	24	61	15	135
od 21 do 100 tys.	22	51	27	212
101-500 tys.	26	59	15	195
501 tys. i więcej mieszk.	39	42	19	93
Region				
Północny	23	55	22	143
Zachodni	20	55	24	128
Środkowozachodni	20	71	9	181
Środkowy	23	52	25	156
Wschodni	21	59	19	145
Południowo-wschodni	21	60	20	194
Południowo-zachodni	24	59	18	177
Wykształcenie				
Podstawowe	16	66	18	451
Zasadnicze zawodowe	21	61	18	292
Średnie	29	52	19	294
Wyższe	32	40	27	84
Grupa społ.-zaw.pracujący				
Kadra kier., inteligencja	24	49	28	68
Prac.umysł.niż.szczebla	29	54	17	99
Pracownicy fiz.- umysł.	30	50	20	50
Robotnicy wykwalifikowani	18	68	13	126
Robotnicy niewykwalifik.	5	77	17	75
Rolnicy	9	71	20	89
Prywatni przedsiębiorcy	39	39	22	36
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	23	56	21	395
Uczniowie i studenci	40	35	25	20
Bezrobotni	17	69	14	86
Gospodynie domowe i inni	23	60	17	77
Dochody na jedną osobę				
Do 400 tys. zł	15	68	17	123
401-600	9	73	17	190
601-800	18	65	17	223
801-1000	22	59	19	204
1001-1500	32	46	22	224
Powyżej 1500 tys. zł	33	44	23	150
Ocena własnych war. mater.				
Złe	14	68	18	491
Średnie	23	57	20	486
Dobre	43	37	20	145
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	29	51	20	124
Raz w tygodniu	20	61	18	635
Kilka razy w roku	22	58	20	286
W ogóle nie uczestniczy	20	61	19	75

Tabela 2. Ocena strajku jako drogi walki o poprawę warunków życia (%)

	Słuszna	Niesłuszna	Trudno powiedzieć	LICZBA OSÓB
Ogółem	44	44	12	1123
Płeć				
Mężczyźni	46	43	11	528
Kobiety	42	45	13	595
Wiek				
do 24 lat	49	36	15	95
25-34	49	42	9	187
35-44	48	42	10	280
45-54	46	42	13	158
55-64	44	44	12	192
65 lat i więcej	30	52	18	206
Miejsce zamieszkania				
Wieś	47	38	15	488
Miasto do 20 tys.	48	40	12	135
od 21 do 100 tys.	42	47	11	211
101-500 tys.	41	51	9	195
501 tys. i więcej mieszk.	37	55	9	93
Region				
Północny	37	54	9	142
Zachodni	50	40	10	128
Środkowo-zachodni	45	47	8	181
Środkowy	42	41	17	156
Wschodni	49	37	14	145
Południowo-wschodni	46	43	11	194
Południowo-zachodni	39	44	18	177
Wykształcenie				
Podstawowe	43	40	17	451
Zasadnicze zawodowe	53	36	11	291
Średnie	39	53	9	294
Wyższe	33	62	5	84
Grupa społ.-zaw.pracujący				
Kadra kier., inteligencja	34	60	6	68
Prac.umysł.niż.szczebla	39	53	8	99
Pracownicy fiz.- umysł.	50	38	12	50
Robotnicy wykwalifikowani	59	33	9	126
Robotnicy niewykwalifik.	49	37	13	75
Rolnicy	61	25	15	89
Prywatni przedsiębiorcy	34	49	17	35
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	35	50	15	395
Uczniowie i studenci	55	35	10	20
Bezrobotni	53	34	13	86
Gospodynie domowe i inni	44	47	9	77
Dochody na jedną osobę				
Do 400 tys. zł	54	34	12	123
401-600	51	37	12	190
601-800	46	39	15	223
801-1000	51	38	11	204
1001-1500	32	55	13	224
Powyżej 1500 tys. zł	34	56	10	149
Ocena własnych war. mater.				
Złe	51	36	13	491
Średnie	41	46	12	486
Dobre	30	60	10	144
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	39	48	14	124
Raz w tygodniu	45	42	13	635
Kilka razy w roku	46	43	11	285
W ogóle nie uczestniczy	37	52	11	75
Ocena kier.rozw.syt.w kraju				
Dobry kierunek	35	57	8	243
Zły kierunek	50	38	12	665
Trudno powiedzieć	36	45	19	215